

**DR HAB. ZOFIA SAWANIEWSKA-MOCHOWA, PROF. IS PAN,
NA KONFERENCJI NAUKOWEJ W SEJMIE REPUBLIKI LITWY
(7 CZERWCA 2019)**

Dnia 7 czerwca 2019 roku odbyła się w Sejmie Republiki Litewskiej w Wilnie konferencja naukowa poświęcona dziedzictwu kulturowemu, jakie pozostawili bracia Antoni i Jan Juskiewiczowie, twórcy dziewiętnastowiecznych słowników przekładowych, gramatyki języka litewskiego oraz zbieracze folkloru litewskiego. Ich dorobek był bardzo ceniony przez Jana Karłowicza i Jana Baudouina de Courtenay, a po 200 latach od narodzin ks. Antoniego Juskiewicza spuściznę tę z perspektywy współczesnej humanistyki poddali wnikliwej analizie litewscy badacze: językoznawcy, folklorysty, kulturoznawcy i historycy (program konferencji na stronie <http://lki.lt/wp-content/uploads/2019/05/Jusku-konferencijos-programa.pdf>). W organizację tego spotkania zaangażowane były oprócz Sejmu Republiki Litewskiej liczne instytucje naukowe: Instytut Języka Litewskiego, Instytut Literatury Litewskiej i Folkloru, Instytut Historii Litwy, Instytut Badań Kultury Litwy. Z ramienia Sejmu obradom przewodniczył prof. dr Arūnas Gumuliauskas, członek Komitetu Oświaty i Nauki, z ramienia Instytutu Języka Litewskiego – prof. dr hab. Danguolė Mikulėnienė, kierująca Centrum Geolingwistyki.

Referat otwierający konferencję *Antano ir Jono Juškų kultūrinio palikimo retrospektyva: nauji požiūrai ir tyrimai* [Dziedzictwo kulturowe Antoniego i Jana Juskiewiczów w ujęciu retrospektywnym: nowe aspekty i badania] wygłosił w języku litewskim, współpracując ze sobą od roku 2014, lingwistki: dr Vilija Sakalauskienė z Instytutu Języka litewskiego i dr hab. Zofia Sawaniewska-Mochowa, prof. IS PAN. Wspólne wystąpienie, zatytułowane *Antano Juškos lietuvių-lenkų kalbų žodynai iš XXI amžiaus perspektyvos* [Słowniki litewsko-polskie Antoniego Juskiewicza z perspektywy XXI wieku] ukierunkowane było na ukazanie dorobku leksykograficznego Antoniego Juskiewicza jako spuścizny należącej do obu narodów i odczytywanie słowników przekładowych jako gatunku tekstu, który jest nośnikiem cennych danych nie tylko dla lingwisty, ale i dla historyka, badacza kultury czy etnologa.

Proponowane przez badaczki podejście odbiega od wcześniejszych filologicznych praktyk analizowania materiału polskiego i litewskiego w dziewiętnastowiecznych słownikach przekładowych w izolacji, bez poszukiwania zbieżności i różnic leksykalno-pojęciowych, jakie zachodzą w konceptualizacji świata wyrażanej przez leksykografa w dwóch językach. Novum polega na zastosowaniu instrumentarium etnolingwistycznego, które pozwala na prowadzenie efektywnych badań nad obrazem świata osoby bilingwalnej i biculturowej.

1. Prof. Zofia Sawaniewska-Mochowa (pierwsza z prawej) na konferencji w Wilnie.
Fot. S. Laurinėnaitė; 2. Prof. Zofia Sawaniewska-Mochowa podczas wykładu w Wilnie.
Fot. S. Laurinėnaitė

Natomiast wartość społeczna wspólnych litewsko-polskich badań nad spuścizną Juskiewiczów polega na przełamywaniu schematów stereotypowego myślenia, że Litwinów i Polaków w konstruowaniu narracji o wspólnej przeszłości więcej dzieli niż łączy, a prowadzenie wspólnych dociekań w takich obszarach, jak tożsamość językowa, kulturowa czy narodowa, jest co najmniej trudne czy wręcz niewykonalne. Referentki mocno zaakcentowały nie tylko potrzebę nowego zinterpretowania dorobku leksykograficznego Juskiewicza w trzech paradygmatach badawczych (1. etnolingwistycznym i etnokulturowym, 2. komparatystycznym i 3. socjolingwistycznym i komunikacyjnym, z uwzględnieniem teorii kontaktów językowych), ale i ocalenia go dla potomnych w sensie materialnym przez wyko- »

nanie fotokopii rękopisów, które mogą w bliskiej perspektywie stracić czytelność. Włączenie spuścizny braci Juskiewiczów do współczesnego dyskursu naukowego polsko-litewskiego stwarza płaszczyznę do lepszego zrozumienia siebie nawzajem i docenienia naszego wspólnego dziedzictwa.

(Oprac. Z. Sawaniewska-Mochowa)

Dr Vilija Sakalauskienė, główny pracownik naukowy Centrum Języka Ogólnego Instytutu Języka Litewskiego, zajmuje się zagadnieniami z zakresu leksykologii, leksykografii, dialektologii i etnolingwistyki, bada sławizmy w gwarach litewskich; redaguje bądź współredaguje słowniki gwarowe różnych regionów Litwy; interesuje się spuścizną leksykograficzną Juskiewiczów i kartoteką zgromadzoną przez Jana Jabłońskiego (Jonasa Jablonskisa) do słownika języka litewskiego (LKŽ).

Dr hab. Zofia Sawaniewska-Mochowa, prof. IS PAN, główny nurt jej zainteresowań badawczych stanowi polszczyzna kresowa i kontakty językowe i kulturowe na obszarze dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego, podejmuje także zagadnienia z zakresu dialektologii, historii języka i socjolingwistyki, autorka pracy *Ze studiów nad socjolektem drobnej szlachty kowieńskiej (na podstawie słowników przekładowych Antoniego Juszkiewicza)* (2002); przedmiotem jej ostatnich badań jest tożsamość potomków warstwy ziemiańskiej na Litwie, w pracach łączy kwestie językowe z ujęciem kulturowym; redaktor naczelna czasopisma „Acta Baltico-Slavica”.

BADACZKI Z IS PAN NA ASEES SUMMER CONVENTION W ZAGRZEBIU

W dniach 14–16 czerwca dwie naukowczynie z IS PAN – dr Ewa Wróblewska-Trochimiuk oraz dr Katarzyna Roman-Rawska – wzięły udział w Międzynarodowej Konferencji Naukowej organizowanej przez The Association for Slavic, East European, & Eurasian Studies w Zagrzebiu. Tematem letniej edycji amerykańskiej konferencji były wojny kulturowe.

W panelu „Performing Divisions in the Central and South-Eastern European Cities” dr E. Wróblewska-Trochimiuk zaprezentowała referat pt. *Images of Divisions: Visual Articulations of Culture Wars in the Former Yugoslavia after 2000*. Panel został przygotowany przez członków i członkinie Pracowni Obszaru Postjugosłowiańskiego (PROP) – dr. Macieja Falskiego (UW), dr. Tomasza Rawskiego (UW) i dr Dominikę Kaniecką (UJ).

Dr K. Roman-Rawska w ramach panelu „Contemporary Russian Literature and Drama”, w którym wyniki badań prezentowali prelegenci i prelegentki z Oksfordu oraz Zagrzebia, przedstawiła referat *Disputes Over Community Boundaries in the Russian Literary Field After 1991: The Case of 'The New Realism'*.

Ponadto podczas konferencji dr E. Wróblewska-Trochimiuk przewodniczyła panelowi „Sex and Socialism”, w którym udział wzięli badacze i badaczki z Niemiec (Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle), Rosji (Higher School of Economics, Sankt Petersburg) oraz Stanów Zjednoczonych (University of Louisiana, Lafayette).

Udział dr Ewy Wróblewskiej-Trochimiuk w konferencji w Zagrzebiu – połączony z kwerendą archiwalną – był możliwy dzięki grantowi wspierającemu młodych uczonych, przyznanemu przez The Association for Slavic, East European, & Eurasian Studies.

(Oprac. Zespół Obsługi Badań Naukowych)

Dr Ewa Wróblewska-Trochimiuk, adiunkt w IS PAN, kulturoznawczyni i slawistka ze specjalnością kroatystyka. Autorka monografii *Sztuka marginesów. Chorwacki plakat polityczny* (Warszawa-Kraków 2018). Kierowniczka grantu *Wizualne artykulacje oporu politycznego w Chorwacji i Serbii po roku 2000* realizowanego w ramach programu SONATA Narodowego Centrum Nauki (NCN 2018/31/D/HS2/03127). Członkini redakcji czasopisma „Slavia Meridionalis”. Zajmuje się kulturą wizualną krajów byłej Jugosławii oraz antropologią polityczną.

Dr Katarzyna Roman-Rawska, literaturoznawczyni i socjolożka, badaczka współczesnej literatury oraz kinematografii rosyjskiej w kontekście społeczno-politycznym.

1

2

1. Dr Ewa Wróblewska-Trochimiuk (pierwsza z lewej) na konferencji w Zagrzebiu. Fot. R. Jambrešić Kirin; 2. Dr Katarzyna Roman-Rawska. Fot. E. Wróblewska-Trochimiuk

**JUBILEUSZ KRAKOWSKIEJ SŁOWACYSTYKI Z UDZIAŁEM
PROF. DR HAB. JOANNY GOSZCZYŃSKIEJ**

W 50. rocznicę krakowskiej słowacystyki, w dniach 4–5 czerwca 2019 roku, w Instytucie Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego odbyło się Sympozjum Słowacko-Polskie. W ramach spotkania słowackich i polskich badaczy z okazji tego ważnego jubileuszu prof. dr hab. Joanna Goszczyńska wzięła udział w dyskusji panelowej poświęconej tradycji i perspektywom polskiej słowacystyki. Dyskusja nie ograniczyła się do refleksji nad badaniami słowacystycznymi, ale objęła szerszy krąg problemów dotyczących kondycji i perspektyw slawistyki.

**PROF. DR HAB. JOANNA GOSZCZYŃSKA
Z WYKŁADAMI W INSTYTUCIE SLAWISTYKI
UNIwersYTETU W RATYZBONIE**

W dniach 20–24 maja 2019 roku prof. dr hab. Joanna Goszczyńska prowadziła wykłady w Instytucie Slawistyki Uniwersytetu w Ratyzbonie w ramach programu Erasmus+. W wykładach prezentujących problematykę translologiczną uczestniczyli studenci oraz lektorzy języków czeskiego i słowackiego.

W rozmowach podczas spotkań z niemieckimi slawistami zarysowały się możliwości rozszerzenia współpracy na obszar zachodniosłowiańskiego literaturoznawstwa i kulturoznawstwa.

Erasmus+

**INSTYTUT SLAWISTYKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK
NA XXI FESTIWALU FILMOWYM „KINO NA GRANICY”**

W ramach imprez towarzyszących XXI Festiwalowi Filmowemu „Kino na Granicy”, tradycyjnie organizowanemu w Cieszynie i w Czeskim Cieszynie (Český Tešín) w dniach 27 kwietnia – 3 maja 2019 roku, prof. dr hab. Joanna Goszczyńska przygotowała i moderowała pojedynek tłumaczy. Wzięli w nim udział dwaj znakomici tłumacze czeskiej literatury: Andrzej Jagodziński i Jan Stachowski. Pojedynek wzbudził duże zainteresowanie festiwalowej publiczności.

Prof. dr hab. Joanna Goszczyńska, bohemistka i słowacystka, tłumaczka. Jej obszar zainteresowań to mitologia narodowa, historia idei, a także szeroko rozumiany modernizm. Autorka wielu artykułów naukowych oraz monografii: *Mit Janosika w folklorze i literaturze słowackiej XIX wieku* (Warszawa 2001); *Sławni i zapomniani. Studia z literatury czeskiej i słowackiej* (Warszawa 2004); *Synowie Słowa. Myśl mesjanistyczna w literaturze słowackiej* (Warszawa 2008); *Wielkie spory małego narodu* (Warszawa 2015).

**„W OGÓLE NIE WOLNO SIĘ BYŁO PO NIEMIECKU
ODEZWAĆ” (LOKALNY REŻIM JĘZYKOWY A JĘZYK
NIEMIECKI W SZCZECIŃSKIM PO ROKU 1945)**

Podczas seminarium językoznawczego IS PAN w dniu 4 czerwca 2019 roku dr Irena Prawdzic wygłosiła referat pt. *Reżim językowy w Szczecińskim a utrata języka niemieckiego na przykładzie osoby, dla której niemiecki był językiem pierwszym.* »

Wielojęzyczne znaki w Szczecinie. Fot. I. Prawdzic

Przedstawiła w nim jedne z pierwszych wyników badań w zakresie grantu finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki: *Pokoleniowe zróżnicowanie języka: zmiany morfosyntaktyczne wywołane przez polsko-niemiecki kontakt językowy w mowie osób dwujęzycznych* (nr 2016/23/G/HS2/04369). Kierowniczką grantu jest prof. dr hab. Anna Zielińska.

W ramach tego przedsięwzięcia polsko-niemieckie pary naukowców z IS PAN, UW, UO oraz z UAM (po polskiej stronie) i z Uniwersytetu w Ratyzbonie (po stronie niemieckiej) przeprowadziły do tej pory wywiady w obu językach (tzn. po polsku i po niemiecku) z 70 dwujęzycznymi osobami w Polsce i 44 dwujęzycznymi osobami w Niemczech. Łącznie zgromadzono materiał w szacowanym wymiarze ponad 163 godzin.

W Polsce badania terenowe przeprowadzono na Śląsku, Mazurach oraz na Pomorzu, czyli na terenach, które przed rokiem 1945 należały do Niemiec. Badacze spotykali się z osobami urodzonymi przed lub w trakcie II wojny światowej. Temat przewodni rozmów stanowił język, jego nabycie, zakres kompetencji językowych. Poruszano też zagadnienia związane z historią lokalną i historią rodzin. Aby pogodzić ze sobą dwa cele – zebranie danych do jednostkowych biografii językowych oraz uzyskanie materiału jak najbardziej zbliżonego do codziennej mowy rozmówców – posługiwano się metodą wywiadu swobodnego sterowanego.

Już pierwsze obserwacje wykazały, że historia języka niemieckiego kształtowała się odmiennie w zależności od regionu. Na tym tle wyróżnia się Szczecińskie. Rozmowy prowadzone przez Karolinę Centner i przez Irenę Prawdzic odbyły się w sierpniu 2018 roku z 12 osobami w Szczecinie, Stargardzie, Świnoujściu, Choszcznie i Drawnie. Okazało się, że w tej grupie jedynie 5 rozmówców jest rodowitymi Pomorzanami. Dodatkowo tylko jeden nigdy nie opuścił swojej rodzimej miejscowości. Rozproszenie, brak zaplecza społecznego i wystawienie na prześladowania oddolne i odgórne sprawiły, że w niektórych przypadkach doszło do atrycji językowej. W referacie Irena Prawdzic spróbowała pokazać zależności między lokalnym reżimem językowym a utratą języka konkretnej mównicy ze Stargardu.

Wywiad odbył się jedynie w języku polskim, a teoretyczną podbudowę jego opracowania naukowego stanowiły ustalenia Tanji Anstatt w artykule w „Wiener Slawistischer Almanach” 67/2011 dotyczące atrycji językowej i metoda analizy zarządzania językiem Marka Nekuli (*Sprachideologien und Sprachmanagement in sprachbiographischen Interviews mit Sprechern mit tschechischem Migrationshintergrund in Bayern* – w druku).

(Oprac. I. Prawdzic)

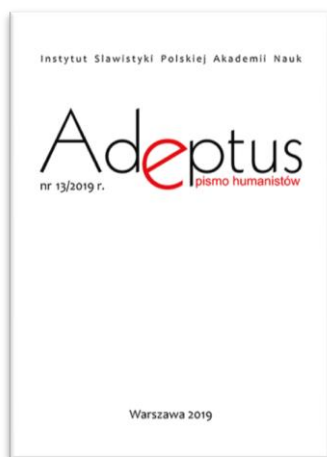
Dr Irena Prawdzic, adiunkt w IS PAN, językoznawczyni, polonistka i germanistka. Bierze udział w międzynarodowym grantie realizowanym w IS PAN (NCN, kier. prof. dr hab. Anna Zielińska) pt. *Pokoleniowe zróżnicowanie języka: zmiany morfosyntaktyczne wywołane przez polsko-niemiecki kontakt językowy w mowie osób dwujęzycznych*.

Artykuł powstał w ramach projektu badawczego pt. *Pokoleniowe zróżnicowanie języka: zmiany morfosyntaktyczne wywołane przez polsko-niemiecki kontakt językowy w mowie osób dwujęzycznych* sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki, nr projektu 2016/23/G/HS2/04369, afiliowanego w Instytucie Slawistyki Polskiej Akademii Nauk. Cytat w tytule pochodzi z wywiadu przeprowadzonego w ramach badań terenowych w sierpniu 2018 roku w Stargardzie.

Mapa Prowincji Pomorza / Provinz Pommern do roku 1945 w siedzibie Niemieckiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego w Pile. Fot. I. Prawdzic

NOWOŚCI WYDAWNICZE

„Adeptus” nr 13: *Aksjosfera duszy – dusza w aksjosferze*

Na Platformie czasopism Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (ISS PAS Journals) został w czerwcu opublikowany 13 numer czasopisma „Adeptus” zatytułowany *Aksjosfera duszy – dusza w aksjosferze* (<https://ispan.waw.pl/journals/index.php/adeptus/issue/view/105>). Zawiera on artykuły młodych naukowców będące pokłosiem konferencji pod tym samym tytułem, jaka odbyła się 19–21 października 2017 roku w Warszawie, w ramach cyklu „Antropologiczno-językowe wizerunki duszy w perspektywie międzykulturowej”, oraz teksty językoznawcze poruszające podobną tematykę.

Konferencja – jak pisze we *Wstępie* do numeru dr hab. Ewa Maśłowska, prof. IS PAN – „umożliwiła spojrzenie na problematykę duszy przez pryzmat aksjologii zawartych w konstrukcjach językowych, ich znaczeniach, funkcji, jakie spełniają w konkretnych tekstach i kulturach”.

Opublikowane artykuły zawierają m.in. analizy dotyczące znaków ikonicznych w malarstwie, filmie i literaturze, jak też rozważania nad sposobami pojmowania duszy w kulturze bengalskiej i japońskiej.

Zadanie „Adeptus” (wydanie dwóch numerów czasopisma w wersji polskiej i angielskiej i umieszczenie ich w otwartym dostępie) jest finansowane w ramach umowy 661/P-DUN/2019 ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę.

(Oprac. D. Leśniewska)

**PROGRAM INSTYTUTU SLAWISTYKI
POLSKIEJ AKADEMII NAUK NA FESTIWALU NAUKI**

(Warszawa, Pałac Staszica, 23–27 września 2019 roku)

Już dziś zapraszamy na wykłady pracowników naukowych i doktorantów IS PAN w ramach Festiwalu Nauki w dniach 23, 26, 27 września. Poniżej przedstawiamy program, który został przygotowany pod kątem zjawiska zanikających języków świata, wpisując się tym samym w działania na rzecz ochrony (rewitalizacji) języków zagrożonych w roku proklamowanym przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych jako Międzynarodowy Rok Języków Rdzennych. Obchody Roku mają służyć zwróceniu uwagi na potrzebę ratowania języków rdzennych oraz podkreśleniu ich znaczenia dla rozwoju politycznego i społecznego społeczeństw.

23 września (poniedziałek)

Pałac Staszica

Sala pod Kopułą

godz. 18.00

Sytuacja języka niemieckiego w Polsce po 1945 roku. Na podstawie relacji świadków historii

dr Irena Prawdź, Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk

dr Anna Joroch, Instytut Germanistyki, Uniwersytet Warszawski »

Zgodnie z wykładnią PRL-u powojenna Polska była krajem jednolitym narodowościowo i językowo. Jednakże, mimo przesiedleń, język niemiecki pozostał wciąż żywy na przyłączonych do państwa polskiego Śląsku, Pomorzu i Mazurach. Jego historia kształtowała się odmiennie, w zależności od regionu. W prowadzonych obecnie badaniach IS PAN oraz Uniwersytetu w Ratyzbonie (we współpracy z naukowcami z UW, UO i UAM) nad dwujęzycznością polsko-niemiecką, jeździmy po Polsce i rozmawiamy ze świadkami historii, którzy po polsku i po niemiecku opowiadają nam dzieje swoje, swoich rodzin oraz swojego języka. W naszym wystąpieniu opowiemy o ich doświadczeniach i o losach języka niemieckiego w Polsce po 1945 roku.

26 września (czwartek)

Pałac Staszica

Sala pod Kopułą

godz. 18.00

Zanik języka polskiego na Bukowinie

dr hab. Helena Krasowska, prof. IS PAN

Wykład dotyczyć będzie mowy mniejszości polskiej na Bukowinie. Pokazane zostaną przyczyny utraty lub zachowania dziedzictwa kulturowego, jakim jest mowa polska (gwary polskie) na rumuńskich oraz ukraińskich terenach Bukowiny. Na przekaz międzypokoleniowy w tym kontekście mają wpływ czynniki pochodzące ze wszystkich trzech poziomów struktury społecznej: mikro (rodzina, sąsiedztwo), mezo (zrzeszenia i organizacje) i makro (instytucje państwowe, Kościół uniwersalny). Niezmiernie ważnym czynnikiem decydującym o kompetencjach językowych jednostki jest sytuacja w domu i najbliższym otoczeniu. To, na ile język polski stanowi kod komunikacji w rodzinie i sąsiedztwie, przekłada się na poziom praktycznej znajomości polszczyzny. Znaczenie ma zatem nie tylko poziom znajomości języka polskiego osób tworzących środowisko socjalizacji pierwotnej i wtórnej jednostki, ale także to, na ile osoby te korzystają ze swoich umiejętności oraz jaka jest ich liczebność.

27 września (piątek)

Pałac Staszica

Sala pod Kopułą

godz. 18.00

Ratowanie ginących języków: od teorii do praktyki

dr hab. Nicole Dołowy-Rybińska, prof. IS PAN

mgr Tymoteusz Król, doktorant w IS PAN

mgr Piotr Szatkowski, doktorant w IS PAN

Spośród kilku tysięcy języków używanych na świecie większość jest poważnie zagrożona wyginięciem. Od kilkudziesięciu lat podejmowane są na świecie liczne działania rewitalizacji języków, które utraciły swój zasięg i użytkowników. Przywracanie języka do domen, w których nie jest już używany, a także poszerzanie liczby użytkowników o osoby, które wcześniej się tym językiem nie posługiwały (*new-speakers*), jest podstawowym zadaniem rewitalizacji. Również na terenie Polski istnieją do dziś małe języki, nieuwzględnione ani w „Ustawie o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym”, ani też w „Europejskiej karcie języków regionalnych lub mniejszościowych”. Do języków tych należy m.in. mazurski i wilamowski. W naszym wystąpieniu opowiemy, czym jest rewitalizacja i jakie działania są podejmowane, aby ocalić te małe, autochtoniczne języki.

Festiwali
nauk
WARSZAWA